

leh, medih, edep, risâ) düzenlenen eser yaşanan gerçek hayatla ilgili şiirlerden oluşur. Sadece bir bölümü günümüze ulaşmış olan eser Hartwig Derenbourg (*Ousâma b. Munkidh, I. La vie d'Ousama*, Paris 1889-1893) ve Ahmed Ahmed Bedevî - Hâmid Abdülmecîd (Kahire 1953; Beyrut 1403/1983) tarafından neşredilmiştir. 3. *el-Bedî fî nakdi's-şî'r* (nşr. Ahmed Ahmed Bedevî - Hâmid Abdülmecîd, Kahire 1380/1960; Beyrut 1407/1987). 4. *Kitâbü'l-Âşâ*. Başta Hz. Mûsâ'nın olmak üzere meşhur kişilerin asâlarına dair hikâye ve şiirleri, sâlih-âbid kişilerin menkıbelerini ve kendi hayatıyla ilgili bazı olayları ihtiva eder (nşr. M. le Marquis, Paris 1893; nşr. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, Kahire 1370/1951, 1392/1973; nşr. Hasan Abbas, İskenderiye 1978; Kahire 1981). 5. *Kitâbü'l-Menâzil ve'd-diyâr*. 568'de (1172) Hisnikeyfâ'da tamamlanan eser, Şeyzer ve diğer bazı şehirlerde meydana gelen depremlerle diğer bazı konular hakkında olup eserde şiirlere de yer verilmiştir (nşr. Enes Halidov, Moskova 1961 [tipkibasım]; nşr. Şuayb el-Arnaût, Dimaşk 1385/1965; Kahire 1992; nşr. Mustafa Hicâzî, Kahire 1968). 6. *Kitâbü Lü-bâbî'l-âdâb (Kitâbü Lâmiyyeti'l-âdâb)*. Siyaset, cömertlik, cesaret, edebiyat, belâgat, hikmet, gençlik ve ihtiyarlık gibi birçok konuyu ele alan edebî bir eserdir. İlk defa bir bölümü *el-Muktefat* dergisinde yayımlanmış (Kahire 1908) daha sonra Ahmed Muhammed Şâkir tarafından tam neşri yapılmıştır (Kahire 1354/1935). 7. *Telhîşu Menâkıbî'l-Ömeryn li'bni'l-Cevzî*. İbnü'l-Cevzî'nin, Hz. Ömer ve Emevî Halifesi Ömer b. Abdülâzîz hakkındaki *Menâkıbü 'Ömer b. el-Hattâb ve Sîretü ve menâkıbü 'Ömer b. 'Abdî'azîz* adlı iki eserinin senetlerini kısmen hazfederek ortaya koyduğu çalışmadır. Her iki eser müstakil olarak yayımlanmıştır (nşr. Zeyneb İbrâhim el-Kârût, *Menâkıbü Emîrî'l-mü'minîn 'Ömer b. el-Hattâb*, Beyrut 1407/1987; nşr. Naîm Zerzûr, *Sîretü ve menâkıbü 'Ömer b. 'Abdî'azîz*, Beyrut 1404/1984).

İbn Münkiz'in kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *et-Târîhu'l-Bedî, Fezâ'ilü'l-hulefâ'i'r-râşidîn, Kitâbü Târîhi Âli Münkiz, Târîhu'l-İslâm, Ahbârü'n-nisâ', Kitâbü'l-Te'essî ve't-tesellî, Kitâbü's-Şeyb ve's-şebâb, Ahbârü'l-büldân, Târîhu'l-kılâ' ve'l-huşûn, Ezhârü'l-enhâr, en-Nevm ve'l-ahlâm, Resâ'ilü's-sâ'il, Zeylû Yetîmeti'd-dehr, Mekârimü'l-ahlâk, Kitâbü'l-Kâzâ*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Münkiz. *An Arab-Syrian Gentleman and Warrior in the Period of the Crusades: Memoirs of Usamah Ibn-Munqidh* (trc. Philip K. Hitti), Princeton 1987, tercüme edenin önsözü, s. 3-21; İmâdüddin el-İsfahânî, *Haridetü'l-kaşr* (nşr. Şükrî Faysal), Dimaşk 1375/1955, I, 498-547; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, V, 208; İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-taleb* (Zekkâr), bk. İndeks; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 195-199; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XXI, 165-167; Safedî, *el-Vâfi*, VIII, 378-382; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 331-332; M. Şemseddin [Günaltay], *İslâmîda Târih ve Müverrihler*, İstanbul 1339-42, s. 130-138; Cl. Cahen, *La Syrie du nord à l'époque des croisades et la principauté Franque d'Antioche*, Paris 1940, s. 44-46; Brockelmann, *GAL*, I, 389-391; *Suppl.*, I, 552-553; N. Elisséeff, *Nûr ad-Dîn*, Damas 1967, I, 20-22; Coşkun Alptekin, *The Reign of Zangî*, Erzurum 1978, s. 4; a.mlf., *Dimaşk Atabegliği*, İstanbul 1985, s. XIX; Baron Carra de Vaux, *Müfekkiri'l-İslâm* (trc. Âdil Züaytir), Kahire 1979, s. 129-141; Ahmed Ramazan Ahmed, *er-Rihle ve'r-rahhâletü'l-müslimîn*, Cidde, ts., s. 251-265; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-mü'errihîn*, Beyrut 1980, II, 243-245; Abdurrahman Hamîde, *A'lâmü'l-cogrâfiyyine'l-'Arab ve muktefatât min âsârihim*, Dimaşk 1416/1995, s. 378-387; Tâhir en-Na'sanî el-Hamîni, *Üsâme b. Münkiz*, Hama, ts.; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 119-120; a.mlf., "Üsâme", *İA*, XIII, 119-121; I. Schen, "Usama Ibn Munqidh's Memoirs: Some Further Light on Muslim Middle Arabic", *JSS*, XVI (1972), s. 218-224; Darko Tanaskovič, "Autobiografija Usame Ibn Munkiza-Jedinstveni Jezički Spomenik", *POF*, XXVI (1976), s. 233-269; Ign. Kratschkovsky, "Usâma b. Murshid", *El* (İng.), VIII, 1047-1048.

ALİ SEVİM

İBN MÜSDÎ

(ابن مسدي)

Ebû Bekr Cemâlüddîn Muhammed
b. Yûsuf b. Mûsâ el-Ezdî el-Gırnâtî
(ö. 663/1265)

Hadis hâfızı ve kıraat âlimi.

598 (1202) veya 599'da Endülü's'te Gırnata (Granada) civarında Vâdîâş'ta (Guadix) doğdu. Büyük dedesine nisbetle İbn Müsdî (Mesdî) diye meşhur oldu. Endülü's ve Mühellebî nisbeleriyle de anılır. Yirmi yaşına kadar memleketindeki birçok âlimden ilim tahsil etti. 620'den (1223) sonra Tilimsân, Tunus, Halep, Dimaşk gibi yerleri dolaşarak Mısır'a geçti. Mısır'da bir müddet oturduktan sonra Mekke'ye göç edip vefatına kadar burada yaşadı. Seyahatleri sırasında birçok âlimden faydalandı, bazılarından icâzet aldı. Abdüssamed b. Ebû Recâ el-Belevî, Ebû'l-Kâsım İsâ b. Abdülâzîz el-Lahmî ve Mu-

ammed b. Ali el-Esedî es-Sebtî'den kıraat tahsil etti. İbn Müsdî'nin diğer hocaları arasında Ebû Muhammed İbn Ulvân, Ebû'l-Kâsım İbn Sasrâ, Fahre'l-Fârisî, İbn Halfûn ve Muhammed b. Abbâd el-Hilâtî gibi âlimler yer almakta olup Alemüddin ed-Devâdârî, seyahatnâmesiyle ünlü Ebû Muhammed el-Abderî, Mecdüddin Abdullâh b. Muhammed et-Taberî, Abdül-mü'min ed-Dimyâtî ve Ebû'l-Yümn İbn Asâkir de onun talebelerinden bazılarıdır. İbn Müsdî 10 Şevval 663'te (26 Temmuz 1265) Mekke'de meydana gelen bir baskın sırasında öldürüldü; bir rivayete göre ise veba salgınında öldü ve Cennetü'l-Muallâ'ya defnedildi.

Geniş ilmi birikiminden söz edilen İbn Müsdî'nin hadisin yanı sıra fıkıh, kıraat, edebiyat ve şiirle uğraştığı, nazım ve nesir alanında dili çok iyi kullandığı, ifadelerinin son derece düzgün, fesahat ve belâgat açısından kusursuz olduğu, hem Mağrib hattını hem de diğer İslâm ülkelerinde kullanılan yazıyı çok güzel yazdığı belirtilmektedir. Dedesinden Kâdirî tarikatı hırkası giydiği rivayet edildiğine göre (Safedî, V, 254) onun tasavvufu da ilgilendirdiği anlaşılmaktadır.

Tenkitlerinden çok az kimsenin kurtulduğu belirtilen İbn Müsdî Mekke'ye yerleştikten sonra Zeydiyye mezhebine ilgi duyarak aralarına katılmış, onlar da kendisini 661'de (1263) Mescid-i Harâm'a hatip tayin etmiştir. Kitaplarında genellikle Zeydîlik'le ilgili bilgiler verdiği zikredilmekte, Hz. Âişe hakkında ileri geri konuştuğu ve Şîa yanlısı bid'atçı bir kimse olduğu belirtilmektedir.

İbn Müsdî, Endülüslü bir hocasının bir araya getirdiği *Erba'in*'ini ondan alıp daha sonra bu hadislerin başka senedlerini bularak onları rivayet etmesi sebebiyle eleştirilmiştir. Eleştiriyi değerlendiren İbn Hacer, bu durumun semâ iddiasında bulunulmaksızın yapılmış bir nevi tahrîc faaliyeti olarak görülmesi gerektiğini, bunun da râvinin kizbine değil vehmine delâlet edeceğini ileri sürmüştü ve İbn Müsdî'yi savunmuştur (*Lisânü'l-Mizân*, V, 438). Zehebî de İbn Müsdî'yi zayıf sayanların bulunduğunu belirterek kendisinin de *Mu'cem*'ini incelerken bazı vehimlerini tesbit ettiğini söylemektedir (*Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1449). İbn Müsdî'yi para karşılığında hadis rivayet ettiği için tenkit edenler de vardır (Fâsî, II, 407-408).

Eserleri. 1. *Mu'cemü's-şüyûh*. İbn Müsdî'nin şeyhleri hakkında bilgi verdiği

uç cilt hacminde bir eser olup vezinsiz fakat kafiyeli bir anlatımla kaleme alınmıştır. Zehebî bu eserden istifade ettiğini (*Mizânü'l-İtidâl*, IV, 73), Safedî de müellif hattı nüshasını görüp ondan faydalandığını (*el-Vâfi*, V, 255) bildirmektedir. İbn Müsdi'nin devrinin diğer tanınmış âlimleri için de mu'cemler kaleme aldığı belirtilmektedir. 2. *el-Müsnedü'l-ğarib*. Müellifin yaşadığı dönemdeki ve daha önceki hadis âlimlerinin görüşlerini topladığı bir eserdir. 3. *el-Müselâlat*. Eserden seçilmiş hadisleri ihtiva eden bir cüz günümüze ulaşmıştır (*Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye*, Mecmua, nr. 103, vr. 172-177). 4. *İlâmü'n-nâsik bi-â'lâmi'l-menâsik*. Mezheplerin hacla ilgili görüşlerinin ve dayandıkları delillerin toplandığı hacimli bir kitaptır (a.g.e., a.y.). 5. *el-Erbâ'üne'l-muhtâre fi fazl'il-hac ve'z-ziyâre*. Brockelmann, eserini Ebû Bekir Cemâleddin Muhammed b. Yûsuf b. Muğire'ye de nisbet edildiğini söylemekte (*GAL* [Ar.], VI, 281-282), İbn Rüşeyd bu eserden çeşitli hadisler nakletmektedir (*Mi'pü'l-aybe*, V, 133, 140).

İbn Müsdi'nin bunlardan başka *Menâkıbü's-Şiddik*'i ile kendisine tarikat hırkası giydiren şeyhlerinin Hz. Peygamber'e ulaşan silsilesini kaydettiği bir cüzünden bahsedilmekte (Abdülhay el-Kettânî, II, 580), *Keşfü'z-zunûn*'da onun "delâilü'n-nübüvve" konusunda eser yazanlardan olduğu belirtilmekte (I, 706; ayrıca bk. *DİA*, XVI, 276), ayrıca Muâviye ve yakınları aleyhinde 600 beyitlik bir kaside bulunduğu kaydedilmektedir. Onun *Esne'l-menâ'ih fi esme'l-medâ'ih* adlı na'atı da meşhurdur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Rüşeyd, *Mi'pü'l-aybe bi-mâ cümü'a bi-tûli'l-ğaybe* (nşr. Muhammed Habîb İbnü'l-Hoca), Beyrut 1408/1988, V, 133, 140, 143, 144, 231, ayrıca bk. İndeks; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1448-1450; a.mlf., *Mizânü'l-İtidâl*, IV, 73; a.mlf., *Ma'rifetü'l-kurrâ* (Altıkulaç), III, 1312-1313; Safedî, *el-Vâfi*, V, 254-255; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 162; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcü'l-müzeheb*, II, 333-334; Fâsî, *el-İkdû's-semîn*, II, 403-410; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, V, 437-438; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, VI, 228; *Keşfü'z-zunûn*, I, 58, 706; II, 1735; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 313; Kettânî, *er-Risâletü'l-müste'rafe*, s. 83; a.e. (Özbek), s. 123, 203, 287; *İzâhu'l-meknûn*, II, 508; Brockelmann, *GAL* (Ar.), VI, 281-282; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XII, 140; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 580; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VII, 150-151; M. Habîb el-Hile, *et-Târîh ve'l-mü'errihûn bi-Mekke*, London 1994, s. 43-45; Yusuf Şevki Yavuz, "el-Hasâisü'l-kübrâ", *DİA*, XVI, 276.

ABDÜLKADİR ŞENEL

İBN MÜYESSER

(ابن میسر)

Ebû Abdillâh Tâcüddîn
Muhammed b. Ali b. Yûsuf
b. Müyesser el-Mısıri
(ö. 677/1278)

Mısırlı tarihçi.

628 (1231) yılında Kahire'de doğdu. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Nesebi, Fâtımî Halifesi Hâfız-Lidînillâh döneminin (1132-1149) önemli şahsiyetlerinden el-Emîr'ü'l-Muazzam Celâleddin Muhammed Celeb Râgıb tarafından Tunus'tan Mısır'a getirilen bir şahsa dayanır. İbn Müyesser adını yine Fâtımî emirlerinden olduğu sanılan büyük dedesinden alır. Eyûbîler'in yıkılışı ve Memlük Devleti'nin kuruluşu sırasında yaşanan buhrana ve I. Baybars'ın parlak devrine (1260-1277) şahit olduktan sonra 18 Muharrem 677 (11 Haziran 1278) tarihinde Kahire'de vefat etti ve Mukattam'da toprağa verildi.

Eserleri. İbn Müyesser'in günümüze kadar geldiği bilinen tek eseri *Ah̄bâru Mısr* (*Târîhu Mısr*) olup Muhammed b. Ubeydullah el-Müsebbihî'nin (ö. 420/1029) tarihine zeyil olarak yazılmıştır; bu sebeple *Tekmiletü Târîhi'l-Müsebbihî* ve *Târîhu'l-kebîr 'ale's-sinîn zeyyele bihi 'alâ Kitâbi'l-Müsebbihî* adlarıyla da bilinir (Safedî, IV, 188). Tolunoğulları'ndan başlayarak müellifin zamanına kadar gelen eser, Nüreddin Mahmud Zengî dönemi ve Haçlı seferleri hakkında önemli bilgiler ihtiva eder. Eserin, Makrizî tarafından 814 (1411) yılında *el-Müntekâ min ah̄bâru Mısr li'bn Müyesser* adıyla kaleme alınmış 439-553 (1047-1158) yılları arasını içeren bir muhtasarı günümüze ulaşmıştır (Bibliothèque Nationale, nr. 1688). Ancak Âmir-Biahkâmillâh döneminin (1101-1130) 502-514 (1108-1120) yılları arası kayıptır. Bu eksiklik, Fâtımîler'in son asrıyla ilgili bilgileri -İzzeddin İbnü'l-Esir'den yaptığı iktibaslar hariç- tamamen İbn Müyesser'den aldığı anlaşılan Nüveyrî'nin *Nihâyetü'l-ereb*'inden tamamlanabilmektedir. *Ah̄bâru Mısr*'ın esasını teşkil eden Fâtımîler'in XI ve XII. yüzyıllar arası dönemi daha çok Ebû Abdullah el-Murtazâ Muhammed b. Hasan et-Trablusî, Reşid b. Zübeyr, Ebû Zekeriyâ Zekiyyüddin Yahyâ b. Ali ed-Dımaşkî, İzzeddin İbnü'l-Esir, Habbâl, Ebû'l-Fevâris Hamdân b. Abdürrahîm el-Esarîbî, İbnü'l-Me'mûn el-Batâihî ve Cevvânî gibi tarihçilerin bir kısmı bugün mevcut olmayan kitaplarından faydalanılarak yazılmıştır

ve eser bu yönüyle özel bir önem taşımaktadır. Makrizî, İbn Tağrıberdî, İbn Hacer el-Askalânî ve Nüveyrî ise ondan faydalanmışlardır. Öte yandan İbn Müyesser ile Ali b. Zâfir el-Ezdî'nin verdikleri bilgiler arasında da büyük benzerlikler bulunması dikkat çekmektedir. Ancak bunun sebebi genelde aynı kaynakları, özellikle İbnü'l-Esir'in *el-Kâmil*'ini kullanmış olmalarıdır. *el-Müntekâ*'nın Haçlı seferleriyle ilgili kısmı Baron Mac-Guckin de Slane tarafından Fransızca tercümesiyle birlikte ayrı bir bölüm halinde yayımlandığı gibi (*RHC Or.*, III [1884], s. 457-473) gibi Fransızca özetleriyle birlikte Henri Massé (Kahire 1919), William Mylord (Kahire 1980), bir mukaddime ve bir fihrist ilâvesiyle Eymen Fuâd Seyyid (Kahire 1981) tarafından neşredilmiştir. Müellifin *Kitâbü Târîhi'l-kuḡât* adlı eseri ise (Safedî, IV, 188) günümüze intikal etmemiştir. İbn Hacer'in *Ref'u'l-ışr*'i yazarken ondan faydalandığı bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Safedî, *el-Vâfi*, IV, 188; Makrizî, *el-Hıtaḡ*, II, 17, 19; *Keşfü'z-zunûn*, I, 304; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XI, 73; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 574; N. Elisséeff, *Nûr ad-Dîn*, Damas 1967, I, 56-57; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-mü'errihûn*, Beyrut 1983, III, 111-112; Ramazan Şeşen, *Müslûmanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 150-151; Claude Cahen, "Quelques chroniques anciennes relatives aux derniers Fatimides", *BIFAO*, XXXVII (1937-38), s. 1-27; a.mlf., "İbn Muyassar", *El²* (Ing.), III, 894; Michael Brett, "Choix de passages de la chronique d'Egypte d'Ibn Muyassar ...", *JRAS*, I (1952), s. 293-295; Muhammed Mehdi Müezzini-Câmî, "İbn Müyesser", *DMBİ*, IV, 717-718.

ALİ SEVİM

İBN MÜZEYN

(bk. YAHYÂ b. İBRÂHİM).

İBN NÂCÎ

(ابن ناجي)

Ebû'l-Kâsım b. İsa b. Nâcî
et-Tenühî el-Kayrevânî
(ö. 839/1435)

Mâlikî fıkıh âlimi
ve biyografi yazarı.

760 (1359) yılında Kayrevan'da doğdu. Bazı kaynaklarda adı Kâsım, künyesi de Ebû'l-Fazl ve Ebû'l-Kâsım olarak kaydedilir (Hifnâvî, s. 92; Ahmed Bâbâ et-Tinbükî, s. 364). Ancak kaynakların çoğunda adı Ebû'l-Kâsım diye belirtildiği gibi Muhammed Mahfûz da bir belgeye dayanarak bu